

M. Fehérvári Judit

Egy elpazarolt, de mégis maradandót hátrahagyó élet

Mocsár Gábor (1921. február 24. – 1988. december 3.)

A József Attila-díjas író neve már-már a feledés homályába vészett, emlékezete, munkássága úgy tűnhet, nem élte túl a rendszerváltást. Pedig számtalan legenda vette körül alakját, s valójában az utókor ítélete hibás, hiszen a *Pirostövű nád* című könyvéből készült film ma is a Magyar Képzőművészeti Egyetem alkalmazott látványtervezői szakának tananyagát képezi. Gyanítom, inkább a képi anyagának megformálása miatt, de ez így is tény. A gúthi erdőben, saját bevallása szerint vákáncsos családban született. „A vákáncsos¹ debreceni erdőtelepítő, aki az általa beültetett erdőparcellát (a vákáncsot) a fák felnövekedéséig gondozta és a facseteték között saját szükségletére kapás növényeket termesztett.” Ez az állítás azonban nem valós, mert a családi ház a három fiúé (Gáboré Andrásé és Kálmáné), mindig ugyanaz maradt.

Szeretett azzal is kérkedni, hogy felmenői között romák is voltak, de ezt is csak az irodalmi képzelet szülte. Egy technikumot és a Református Kollégium osztályait is elvégezte, így nem egészen a géplakatosságból jutott el az írásig, hiszen ennél sokkal több tudás birtokában volt. Házasságai nem sikerültek. Az első felesége, Diószegi Irén Jolán elméje 1956-ban érthető módon megzakkant, hiszen akkor egy ideig Pesten éltek abban a házban, amit három napon át lőttek az oroszok. Ekkor a férj nem tudott hazamenni, mert annyi híreket gyűjtött, amennyit csak tudott, miközben a három hónapos csecsemőjük, Mocsár Ágnes az édesanyja karjaiban elhunyt. Annyi bizonyos, hogy csak ebből a házasságból született élő gyermek, ifjabb Mocsár Gábor, akit az édesapja nevelt, miközben az első neje után élete végéig asszonytartást fizetett. A második nász egy volt ezredes özvegyével még ennél is cifrábbra sikerült. Az ugyanis rendszerellenesség miatt feljelentette, s a harmadik, a szegedi nő sem tette boldoggá. Ő is, a fiú is sérültek ezekben a kapcsolatokban, amelyek nem a várva várt boldogságot hozták el. Azt azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy a munkások életét szociográfiai eszközökkel először ő térképezte fel, s azt sem, mekkora szerepe volt az 1956-os *Tiszatáj* botrányban, mikor szabadjára engedte Nagy Gáspár *A fiú naplójából* című szabadságot kérő, s a harminc esztendővel azelőtti eseményeket forradalomként definiáló versét. Ez-

¹ <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/5-1116.html>

után került vissza Debrecenbe, s a várostól nem fogadott el egy Piac utcai polgári lakást, inkább vásárolt magának egy lakótelepit a Csapó utcán. És orvosi értelemben is csodának számított, mert Magyarországon először rajta végeztek teljes művéncserét még Szegeden.

Ha Mocsár Gábor jelentőségét szeretnénk megtalálni, akkor azt kell megállapítanunk, hogy helytörténészként nagyszerű munkát végzett. Egyébként éppen olyan hirtelen haragú volt, akárcsak a fia. A Délibábjaím városa című könyvében írottak miatt perbe került a református egyházzal is. Hagyatékának azon része, ami a birtokomban volt, ma is méltatlanul a Debreceni Irodalmi Múzeum pincéjében hever azokkal az 1956-os újságokkal együtt, amelyeket az ország minden pontjáról összegyűjtött, mert pontosan tudta azt, hogy akkor forradalom történt, s ez a tény azonban nem közismert, miképpen az sem, hogyan tört meg egy meggyőződéses kommunista élete abban az esztendőben.

Úgy hiszem, az sem mellékes, ahogyan a fiatal tehetségeket felkarolta, segítette. Ördögh Szilvesztert ő fedezte fel, s élete végéig legendásan jó kapcsolatuk volt. Az utókor Hajdúhadházon is emelt számára egy múzeumot, amelyet egy évtizeddel később felszámoltak, de a megnyitón Kiss Tamás debreceni költőn kívül az akkori magyar íróársadalom jelentős része megjelent, s üdvözölte a kezdeményezést. És az utókor adósa maradt az önéletírása harmadik kötetének kiadásával is, ami már a rendszerváltozás szükségességéről szól szinte a teljes, háromszáz oldalas terjedelmében.

Ha még néhány esztendőt élt volna, felnővén akkori önmagához, Taar Ferenchez hasonlóan sokkal elismertebbé vált volna. Nem mellesleg, Taar Ferencsel közösen írták a Tanyavilág-bomló világ című, szociográfiai témájú könyvet, s halála után a közösen megkezdett kutatásaikat is ő öntötte formába.